

skopo in sočno. Osebe so v nasprotju s Kranjčevimi redkobesedne, malokdaj modrujejo, temveč žive iz polnih gonov. Njihovo življenje je čisto telesno v vsej svoji tegobnosti, mestoma odurno primitivno. Prežihov Voranc je odličen epik-realist, ki pa izrazno, opisno in tudi snovno često zaide v skrajn naturalizem.

Tako se v našo književnost uvaja nova slovenska pokrajina: vzhodna Koroška. Poleg vrste lepih provincializmov prinaša knjiga mnogo lokalizmov, raztolmačenih pod črto, ki bodo zanimali jezikoslovca. Žal »Samorastnikom« zmanjšuje umetniško vrednost socialno-prevratna tendenca, ki se kaže ali kot propagandistična kritika obstoječega družabnega reda (»Jirs in Bavh«) ali kot poveličevanje svobodne ljubezni (»Ljubezen na Odoru«, »Samorastniki«) ali kot simbolizirana zmaga proletariata nad kapitalizmom (»Samorastniki«). V zvezi s tem utegne biti tudi pogosto smešenje verskih čustev in vrednot.

Josip Vidmar piše v svojem uvodu, da je sedaj Koroška dobila svojega pesnika. Poznavalci tega kotička slovenske zemlje pa bodo lahko ugotovili, da to žal še ni res. Res bo takrat, kadar se bo Prežihov Voranc otresel spon, ki ovirajo njegovo zlato pero. Šele tedaj bo pisal prav in resnično o koroškem ljudstvu, ki samega sebe niti v »Požganici« niti v »Samorastnikih« ne more spoznati, a ki želi, da bi v njem našlo svojega pesnika, katerega obilne vrline bi se blestale in klicale po ljubezni, njegove slabosti pa vzbujale voljo do poti navzgor.

V. Beličič.

Francè Kidrič, Prešeren 1800—1838. Življenje pesnika in pesmi. Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1938. Str. CDXXIII.

Zanimivo, toda v osnovi izumetničeno — ker preveč formalistično — pojmovanje Prešerna, ki ga je prineslo sicer zelo skrbno Žigonovo delo (»Francè Prešeren — poet in umetnik«, Celovec 1914, in »Prešernova čitanka v dveh knjigah«, Prevalje 1922), je moralo prej ali slej dobiti psihološko korekturo.

Univ. prof. Kidrič je že 1936 izdal »Prešerna I. Pesnitve. Pisma«, dve leti kasneje pa II. knjigo svojega dela za Prešerna, ki prikazuje telesno in duševno življenje pesnikovo do 38. leta. Doba osem in tridesetih let pa je zajeta tako na široko in do podrobnosti natančno, da je »biografija« obenem književna zgodovina obravnavanega razdobja. Prešeren je v okviru sodobne družbe in evropskih socialnih, gospodarskih, političnih ter kulturnih, predvsem literarnih struj prikazan brez vsake škodljive patetike. Upoštevanje značaja, teženj, slabosti in vrlin, radosti in bolečin, upa in straha, odnosa do miljeja nam je genialnega Slovenca približalo, napravilo človeško razumljivega in zato dragega, ne da bi ga bilo pri tem ponižalo. Plastična in realna Prešernova podoba je bila za naš čas potrebna.

Razgled (8 str.) se bavi z evropskimi knjižnimi tokovi in z domačo prevodno literaturo, kakršna se je kazala po vsebini in obliki v času rojstva Ribičevega Frenceta, ter vsebuje uvod in okvir za življenjepisno podobo našega pesnika.

Gradove svetle zida si v oblake (40 str.) imenuje avtor prvo razdobje Prešernovega življenja, ki se zaključi z odhodom na Dunaj (1821): opis Vrbe in njene okolice, Ribičeve družine in njenih pomembnih sorodnikov, pesnikovega bivanja pri stricu Jožefu na Kopanju, šolanja v ribniški trivialki

in v Ljubljani, Frencetovega duševnega in telesnega razvoja, njegove seznanitve s Čopom in Smoletom ter obče kulturnih razmer na Slovenskem v tistih letih.

Ko bi bil od konca to vedel, kar zdaj vem (34 str.), tako potoži pesnik staršem 24. maja 1824 z Dunaja in s tem označi bolest življenjskih spoznanj v času visokošolskega študija (1821—1828), ko se začne odmikati od privzgojenega katolištva. Prešeren se v Klinkowströmovem zavodu seznanja z A. Auerspergom, doživi prvo razočaranje ob hčerki dunajske vdove in se prične bližati Dolenčevi Zaliki. Ob skromnih književno prevodnih pojavih (Kuralt, ljubljanski bogoslovci, Slomšek, Dajnko, Metelko) nastanejo prve pesmi esteta Prešerna; prvo objavljeno prinese 1827 *Illyrisches Blatt*.

Kjer hodi, mu je s trnjem pot posuta (168 str.) je imenoval Kidrič razdobje od vrnitve z Dunaja do srečanja z Julijo (1828—1833). Prikaz gospodarske, kulturne, narodnostne in stanovske podobe Ljubljane v 30. letih minulega stoletja se čita kakor uvod v zgodovinski roman. Oblike družabnega življenja in njega predstavniki so pestro označeni. V ljubljansko družbo pride Prešeren, ki mu bodo erotična lirika, frajgajstovstvo in močna seksualnost kmalu postali nevarni. Kot odvetniški koncipient se bliža Lavram, predvsem »Nemškuti« iz Gradca. V maju 1832 je pri advokatskem izpitu ocenjen z najnižjo še pozitivno stopnjo, kar bo zanj vse življenje usodno. Jeseni 1829 se začne priprave za prvi letnik »Čbelice«, nakar sledi pravda za slovenski črkopis. Prešeren prebira klasično in sodobno književnost, ob Čopovem mentorstvu študira španske, italijanske renesančne in druge pesniške oblike in jih z največjim uspehom uvaja v slovensko pesništvo. Pesmi iz te dobe nam kažejo Prešerna kot zamišljeno elegičnega, iskreno izpovednega in duhovito zbadljivega poeta. Kidrič uporabljene pesniške oblike in skupine podrobno razčlenjuje in pojasnjuje, hkrati pa zavrne matematično arhitektoniko, ker zanjo ne najde dokaza, kakor tudi mistiko števil, ki se je v naši starejši književni zgodovini pojavila ob sedmerodelni kompoziciji Gazel in Sonetov nesreče. Ko se avtor pomudi še pri Prešernovih pesniških sredstvih in njegovem odnosu do narodne pesmi, preide h »Kranjski Čbelici« in opiše boje posameznih knjižic s cenzuro. Nazadnje v zvezi s Čopovim člankom o zgodovini slov. književnosti, z Murkovo slovnico, s pismi Janeza Čopa iz Milana, s tiskano oceno Čelakovskega in s prevodi posameznih pesmi iz slovenščine ugotovi veliko Prešernovo slavo.

Vse misli izvirajo iz ljubezni ene (138 str.) je pesnikova oznaka tzv. »Julijine dobe« (1833—1838). Primčeva hčerka je živo orisana kot bogata, a sicer povprečna Ljubljančanka, ki jo Prešernove pesmi prej dražijo in žalijo nego bude odzivno ljubezen. Prosilec vidi edino rešitev v osamosvojitvi, a v treh letih dvakrat propade kot prosilec za samostojno advokaturo. Crobathov koncipient spozna poleti 1834 v Ljubljani mladega entuziasta Vraza, čigar problem se tedaj začne. V letu 1835. zadeneta pesnika dva najusodnejša dogodka: nenadna smrt nenadomestljivega Čopa in skrivna zaroka Julijina. Slomšek, Kastelic, Vraz, Korytko in drugi so mu bolj znanci. V času največje duševne stiske postane pozoren na Ano Jelovškovo. Zasleduje domače literarno življenje, se seznanja s Kollárjevimi idejami in z ilirizmom. Njegov odnos do

slov. preroda postaja intimnejši in v estetskem oziru kritičnejši. Zaradi očitkov nemoralnosti Prešernovim pesmim in v zvezi z abecedno vojsko izide 4. knjižica »Čbelice« šele po dolgih cenzurnih bojih z enoletno zamudo. Kidrič poda prerez tedanje slovenske tiskane besede, oceni vrednost štirih Vrazovih pošiljk v Ljubljano in obširno spregovori o abecedni vojski. Presodi Prešerna tega razdobja kot pesimista in vsestransko razčleni ozadje, nastanek, obliko, vsebino, smisel in objavo pesmi »Julijine dobe«, ki vsebujejo dva vrhova: Sonetni venec in Krst pri Savici. Ob »povesti v verzih« se avtor odloči za sodbo, da je pesnitev le izraz kratkotrajne pesnikove depresije. Določiti skuša Prešernov delež v Korytkovem delu za slovensko narodno pesem, nato ostro zavrne vplivologijo, označi »matematično simetrijo« in simboliko števil kot slučajnost in končno prikaže pesnika na vrhuncu ustvarjalnih sil. — Sledi še 28 strani opomb.

To je v kratkem vsebina obširnega življenjepisa, ki še ni končan.

Jezik in slog Kidričevega »Prešerna II« sta znatno lažja kakor v »Zgodovini slovenskega slovstva«; lahko rečemo, da je tu vzorna znanstvena slovenščina. Tudi način obdelave je nujno drugačen kakor v »Zgodovini«, ker je od začetka do konca osrednja in glavna pozornost posvečena geniju Prešerna, čeprav je znanstvenikov pogled tako vseobsežen, pronicav in kritičen, da se človek čudi.

Kidričeva znanstvena metoda je povsem pozitivistična. Kot taka a priori izloča vsak pojav, ki bi ne bil v vzročni zvezi z drugimi naravnimi pojavi. Vprašanje je, ali nam taka metoda vsestransko zanesljivo in zadovoljivo razloži genialnega pesnika, čigar duševni svet je tako svojstven in težko doumljiv in čigar ustvaritve si idejno večkrat nasprotujejo.

Kdor vsaj približno pozna množino tiskanega gradiva o največjem slovenskem pesniku in njegovi dobi, bo vedel, koliko ogromnega truda, dela, kritične presoje, natančnosti in vztrajnosti je bilo treba ob pisanju »Prešerna II«. Kidrič je tu pa tam ob zavračanju drugačnih prejšnjih razlag (Žigon, Puntar...) duhovito polemičen. Kljub eventualnemu ugovoru nekaterim trditvam (n. pr. o vsebinskem vplivu italijanske književne renesanse na pesnika) bo Kidričev Prešeren odslej merodajna realno-človeška podoba našega genija.

Knjiga je izvrstna po opremi, vendar so posamična poglavja brez vmesnih naslovov, različnega tiska ali obrobnih opazk spričo svoje obsežnosti za povprečnega izobraženca manj pregledna, kakor bi si tak človek želel. On bo zato iz kronoloških potreb še rad previdno segel tudi po Žigonovem delu; če bo pa hotel dobiti Prešernov izvirni tekst, pa po Glonarjevi izdaji.

Želimo, da bi Kidrič kmalu izdal še Prešerna III, od 1838 do 1849.

V. Beličič.

Milko Kos: Srednjeveški urbarji za Slovenijo, 1. zv.: Urbarji salzburške nadškofije. Izdala Akademija znanosti in umetnosti v zbirki: Viri za zgodovino Slovencev 1. knjiga 1939.

S kritično objavo urbarjev, ki jih je začel izdajati in jih bo nadaljeval M. Kos, bomo dobili priročnik tistih virov, ki so najpomembnejši za zgodovino slovenskega naroda: saj so urbarji v prvi vrsti zrcalo gospodarskega in